

ראש הישיבה, הרב אהרן פרידמן

לולב - לבו לשמים

א. ברכה על הלולב

לכל אחד מארבעת המינים הניטלים בחג הסוכות יש ייחודיות משלו. האתרוג הוא הפרי היחיד בחבורה, ההדסים הם הרבים שבאגודה, והערבה זוכה לעדנה בהושענא-רבה. יתר על כולם הלולב, שהרי עליו בלבד אנו מברכים: "אשר קדשנו במצותיו וצווננו על נטילת לולב". הגמרא במסכת סוכה (לז ע"ב) דנה בענין הברכה על ארבעת המינים:

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זריקא: מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב? הואיל וגבוה מכולן. ולגביה לאתרוג, ולבריך! אמר ליה: הואיל ובמינו גבוה מכולן.

מסקנת הגמרא, כי הסיבה לברכה על הלולב היא גובהו של עץ התמר, תמוהה לפי פשוטה; שכן גובה אינו בהכרח סימן לחשיבות, וייתכן אף שיש בו משום חסרון. המדרש (שוחר טוב, סח) מספר לנו כי ההרים הגבוהים נדחו מנתינת התורה עליהם בשל גובהם המבטא את גאוותם.

ב. ביאורו של רבי לוי

אפשר ומשמעותו של הלולב תתפרש מתוך דבר תמוה המצוי בגמרא במסכת סוכה.

הגמרא דנה שם במחלוקת חכמים ורבי יוחנן בן ברוקה במשנה (מה ע"א), ביחס ליום הושענא רבה: לדעת חכמים היו מביאים מורביות [ענפים גדולים] של ערבות וזוקפים אותן מסביב למזבח, ולדעת רבי יוחנן בן ברוקה היו מביאים חריות של דקל [היינו ענפי הדקל שעליהם פרושים לצדדים]

וחובטין אותם בצידי המזבח.¹ רב הונא בגמרא (שם ע"ב) מפרש את מקור הדין לשתי השיטות, וכך לשונו:

אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה - דכתיב 'כפת' (ויקרא כג, מ) - שנים, אחת ללולב ואחת למזבח. ורבנן אמרי: 'כפת' כתיב [כלומר, הכתיב חסר]. רבי לוי אומר: כתמר, מה תמר זה אין לו אלא לב אחד - אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים.

דברי רבי לוי נראים בהשקפה ראשונה כאילו אינם שייכים לדיון בו עוסקת הגמרא, אולם רש"י על אתר מבקש לראות בהם נתינת טעם נוספת לשיטת רבי יוחנן בן ברוקה, וכך הוא כותב:

רבי לוי אומר כתמר - טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה לאו מקרא נפיק, אלא סברא, שהוא סימן יפה לקילוסן של ישראל.

אין לו אלא לב אחד - כעין מוח יש בו, כגון בעץ האגוז והגפן, ואין לו אלא בעץ האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה, ולא בחריותיו ומכבודותיו.

פירושו של רש"י בביאור דברי רבי לוי, קשה להבנה; הכיצד יכול רבי יוחנן בן ברוקה ללמוד הלכה מדרשה אגדית, שניתן לומר כמוה גם על הערבה?

¹ כך הוא לשונה של המשנה של שם: "מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא. רבי יהודה אומר: אני והו הושיעה נא. ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח, ויופי לך מזבח. רבי אלעזר אומר: ליה ולך מזבח, ליה ולך מזבח. כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת; אלא שהיו מלקטין אותן מערב ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: חריות של דקל היו מביאין, וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח, ואותו היום נקרא חבוט חריות. מיד תינוקות שומטין את לולביהן, ואוכלין אתרוגיהן".

ג. שאיפה כלפי מעלה

ייתכן ופירושו דבריו של רבי לוי נוגע לצורת גדילתו של הדקל השונה משאר העצים. לדקל אין ענפים היוצאים מן הגזע ומשתרגים לצדדים; גזעו של הדקל הוא אחד.

התמר הוא עץ הפרי הגבוה ביותר. נראה כי צמיחתו של הלולב לגובה מתפרשת על ידי חכמים כתוצאה מהריכוז בעלייה כלפי מעלה, תוך ויתור על הענפים. שאר העצים, הצומחים למעלה וגם לצדדים, דומים למי שמשתמש בכוחותיו גם לעבודת ה' וגם לדברים צדדיים. התמר, לעומת זאת, מוקדש כל כולו לעבודת ה' - ללא שימת לב לעניינים צדדיים.

מעתה, מאירים דברי חכמים על ברכת הלולב באור חדש: התמר גבוה מכולם, ועל כן יש לברך דווקא עליו. ייתכן ולכן נוקטת הברכה את השם 'לולב', הרומז לרעיון של 'לו לב', במקום לשון התורה 'כפות תמרים'.

אפשר וזו גם הסיבה שאנו נוטלים דווקא את הלולב הצעיר והכפוף, כיון שהוא מכיוון כלפי מעלה - ככיוונו של העץ.²

ייתכן וזהו פירוש דעתו של רבי יוחנן בן ברוקה. החריות המקיפות את המזבח רומזות לעם ישראל המקיף את המזבח, ולבו מכוון אך ורק כלפי הקב"ה. כדוד בשעתו שאמר "אַרְחֵץ בְּנִקְיוֹן כַּפֵּי וְאַסְבְּבָה אֶת מִזְבִּיחַ ה'" (תהלים כו, ו), וכוונתו שידי נקיות מכל עוון וכוונה אחרת,³ כך גם ישראל מקיפין את המזבח בחריות הדקל ומבטאים בזה את קרבת לבם לרצונו של מקום.

ויהי רצון, שכשם שאנו מקיימים את 'נטילת הלולב', כך גם הקב"ה יענה כנגדנו ויקיים בנו מקרא שכתוב: "בְּכֹל צְרָתָם לוֹ צָר וּמְלֶאכֶּה פְּנֵי הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ הוּא גֹאֲלֵם וַיִּנְטְלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם" (ישעיהו סג, ט).

² מה שאין כן העלים הפתוחים, הנוטים כבר לצדדים.

³ כפירוש מצודת דוד שם.